

Zuid-Holland vernieuwt. Zo doen we dat!

*Een **sterk** Zuid-Holland is een **slim** en **schoon** Zuid-Holland.*

De koepelnotitie; opmaat voor het integraal omgevingsbeleid provincie Zuid-Holland

CONCEPT

Concept 0.3, 12 mei 2017

Versiebeheer

Versie	Aanpassingen
0.0	Concernverhaal
0.1	Interne werksessies met betrokkenheid circa 70 provinciale medewerkers
0.2	Verwerking consultatie deelnemers werksessies en provinciesecretaris
0.3	Verwerking externe consultatie, GS-conferentie en vervolg interne reacties

CONCEPT

0. Leeswijzer

De hier voorliggende koepelnotitie is de opmaat voor het toekomstige omgevingsbeleid van de provincie Zuid-Holland. In deze notitie schetsen we een beeld voor de ontwikkeling van deze regio en de wijze waarop we daar met betrokken partners aan willen werken.

Het vertrekpunt van het toekomstige omgevingsbeleid is het sterker maken van Zuid-Holland door een inzet op een slimme en schone leefomgeving. Deze ambitie kan de provincie alleen samen met anderen realiseren. Ruimte en vertrouwen geven is ook de kern van onze sturingsfilosofie. Dat past precies bij de filosofie van de nieuwe omgevingswet, net als de samenhangende aanpak van maatschappelijke opgaven.

In de koepelnotitie formuleren we onze ambities en opgaven in de fysieke leefomgeving en de wijze waarop we aan die opgaven willen bijdragen. Deze notitie vormt het kader voor ontwikkeling van beleid in de fysieke leefomgeving en voor herziening van bestaand beleid. Dit document is de eerste stap in een dynamisch proces. Juist in interactie met de samenleving worden de opgaven gedefinieerd en de ambities verder aangescherpt. Hierna beschrijven wij de ambities en opgaven die wij als provincie in die interactie willen inbrengen.

1. Voorwoord

Sterk, slim en schoon. Dat is de toekomst. Voor de wereld, voor Nederland en zeker ook voor Zuid-Holland. Dat is complex en tegelijkertijd heel eenvoudig. Wie niet meedoet, is weg. Er is geen keuze. Ons leven, wonen en werken verandert ingrijpend. De komende jaren wordt dat steeds sneller duidelijk; nu zitten we er al midden in. Het einde van de fossiele brandstoffen, robotisering, 'internet of things', ongelijkheid op de arbeidsmarkt, een snel opwarmende atmosfeer, te veel of juist te weinig water, migranten die op de deur kloppen, grote politieke tegenstellingen. Het is er allemaal en het valt niet te ontkennen.

Zuid-Holland blijft vergelijkenderwijs achter bij andere regio's. In Nederland en de rest van Europa. Onze, oude op fossiele grondstoffen gebaseerde economie heeft nog veerkracht, maar de rek raakt eruit. De overgang naar groen, digitaal en meer innovatie is noodzakelijk en gelukkig ook al begonnen. Richting slim en schoon. Met inzet op hergebruik en nieuwe energie. Met ruimte voor water en een landbouw die sterker verweven is met de natuur. Met levendige steden, waar de creativiteit bloeit en het onderwijs, de wetenschap en de cultuur floreren. Met moderne mobiliteit en grenzeloze digitale netwerken. En dat allemaal in een prachtig provinciaal landschap vol ruimte voor ontspanning en beleving van erfgoed.

Wij bij Zuid-Holland zien het voor ons. En we werken er naartoe, met een visie, bereid om te leren en in elke regio met een aanpak op maat. We willen samenwerken met veel partijen om de kracht en creativiteit in dit gebied te benutten. Kennisinstellingen, maatschappelijke partijen, bedrijfsleven en overheden zijn allemaal nodig. Samen maken we onze regio sterker, slimmer en schoner.

Zo maakt Zuid-Holland het verschil. Dynamisch? Ja. Spannend? Zeker. Kansrijk? Absoluut. Het gaat om duidelijk sturen. Soms ook om faciliteren, experimenteren en innoveren. Misschien soms net buiten de lijntjes kleuren? In ieder geval dingen mogelijk maken. Belangrijkste eigenschap die daarvoor nodig is: lef!

2. Naar een vernieuwd omgevingsbeleid

In 2019 treedt de omgevingswet in werking. Met de omgevingswet wil het kabinet het wettelijk systeem 'eenvoudig beter' maken. De omgevingswet verplicht het Rijk, de provincies en gemeenten een omgevingsvisie te maken. Het provinciaal bestuur van Zuid-Holland grijpt deze gelegenheid aan om het omgevingsbeleid te vernieuwen. Het omgevingsbeleid krijgt zijn vorm via een opgavegerichte aanpak. Dat wil zeggen dat de maatschappelijke opgaven bepalen hoe en wanneer een onderdeel van het omgevingsbeleid tot stand komt. Al deze onderdelen ('modules') vormen samen de omgevingsvisie van de provincie Zuid-Holland.

We onderschrijven de filosofie van de omgevingswet: minder en overzichtelijker regels, lokaal maatwerk, meer ruimte voor maatschappelijke initiatieven en meer vertrouwen. De wet gaat uit van samenwerking en gecoördineerd optreden van de verschillende overheidslagen. De grote maatschappelijke opgaven zijn vrijwel altijd multischalig en vragen inzet van meerdere overheden en maatschappelijke partijen. Wij ondersteunen daarbij van harte het uitgangspunt van de wet dat taken en bevoegdheden in principe op lokaal niveau worden uitgevoerd, tenzij een expliciet provinciaal belang betrokkenheid van de provincie noodzakelijk maakt. Het is bovenal de bedoeling dat overheden ontwikkelingsgericht, integraal en samen met belanghebbenden gaan werken aan de maatschappelijke opgaven die zich voordoen. Dit is precies de manier waarop het provinciale bestuur van Zuid-Holland wil werken: een partner die open staat voor vernieuwing, samenwerkt, zich dienstbaar opstelt en waar nodig haar verantwoordelijkheid neemt. 'Meer ruimte voor ontwikkeling, mét waarborgen voor kwaliteit'. De door de provincie geformuleerde 'provinciale belangen' kunnen dienen als eerste waarborg voor ruimtelijke kwaliteit.

In het provinciaal omgevingsbeleid werkt de provincie naar een integrale provinciale omgevingsvisie. Deze visie beschrijft uiteraard onze ambities, provinciale belangen en kaders. Tegelijkertijd geeft de visie ruimte voor maatwerk door te fungeren als basis voor een gesprek met de belanghebbenden. De visie krijgt als levend document dan ook een dynamisch karakter. Vanuit deze opmaat voor het omgevingsbeleid - met een wenkend perspectief en een schets van onze sturingsprincipes - worden op geëigende momenten thematische en/of gebiedsgerichte onderdelen van de visie opgesteld. Andere onderdelen van het omgevingsbeleid zijn de verordening en (uitvoerings)programma's. Zo krijgt het omgevingsbeleid een modulair karakter, waarin onderdelen kunnen worden aangepast naar aanleiding van lessen uit interactie met de buitenwereld.

3. Een verandering van tijdperk

Zuid-Holland is een strategisch gelegen, vruchtbare delta, grotendeels onder de zeeniveau, met een dalende bodem en mede daardoor met een uniek gevarieerd kust-, veen- en rivierenlandschap. In dit gebied hebben inwoners het landschap gevormd en bewoonbaar gemaakt door inpoldering. Ook hebben onze inwoners het gebied verbonden met de rest van de wereld. In de loop der eeuwen heeft zich in Zuid-Holland een meerkernig stedelijk netwerk ontwikkeld. Een centrum van handel, cultuur en wetenschap, met als kenmerk en kracht de diversiteit aan mensen, landschap en economie. Een dynamische delta die altijd dreigingen heeft weten om te zetten in kansen.

We leven in een tijd van grote, ingrijpende veranderingen. Globalisering, klimaatverandering, demografische trends en nieuwe technologie zorgen voor een ongekeerde dynamiek. We raken door onderlinge handel en verbondenheid steeds afhankelijker van elkaar. De temperatuur stijgt en naast extreem natte zijn er ook steeds vaker droge periodes. Fossiele grondstoffen raken uitgeput. We worden steeds ouder en de bevolking vergrijst. We doen onze boodschappen en boeken onze reizen steeds vaker

via het internet. Kortom, deze dynamiek vraagt erom dat we ons leven, wonen en werken opnieuw inrichten.

Zuid-Holland is extra kwetsbaar voor al deze veranderingen. In ons laaggelegen deltagebied heeft de klimaatverandering grote ruimtelijke, economische en sociale gevolgen. Zuid-Holland is als open economie gevoelig voor de gevolgen van globalisering. De segregatie neemt toe. Onze energie-intensieve economie heeft, zoals ook benoemd in het klimaatakkoord van Parijs, alleen toekomst als wordt overgegaan tot verduurzaming. De trek naar de stad zorgt voor een toenemende druk op onze schaarse ruimte. Tegelijkertijd herbergt deze regio een groot reservoir van talent, creativiteit en ondernemerskracht. De geschiedenis leert ons dat onze regio heeft bewezen telkens sterker uit zulke veranderlijke tijden te komen. Zuid-Holland heeft alles in huis om de noodzakelijke vernieuwingen te realiseren. De richting is duidelijk: *Een sterk Zuid-Holland is een slim en schoon Zuid-Holland en die stap zetten we samen.*

4. Ruimte voor ontwikkeling, met waarborg voor kwaliteit

In het omgevingsbeleid kan de provincie Zuid-Holland met zijn uitgebreide instrumentarium van grote meerwaarde zijn bij het oplossen van de opgaven van vandaag en morgen. Met inbreng van kennis en creativiteit vanuit de samenleving kan meer worden bereikt. Het is de kunst om het oplossend vermogen van de maatschappij te benutten. Alleen ga je sneller, samen kom je verder.

We willen meer ruimte en vertrouwen geven aan maatschappelijk initiatieven. Ruimte en vrijheid gedijen alleen binnen grenzen. Daarvoor werkt de provincie in haar omgevingsbeleid vanuit een aantal principes en kaders, als waarborg voor kwaliteit.

Deze sturingsprincipes zijn:

- **Opgavegericht:** de maatschappelijke opgaven zijn het vertrekpunt van het provinciaal handelen. Welke opgaven de provincie aanpakt, is afhankelijk van de toegevoegde waarde die zij kan leveren en het provinciaal belang dat in het geding is. Bij het aanpakken van de prioritaire opgaven werkt de provincie multischalig en integraal. In het benutten van koppelkansen rond opgaven ligt een belangrijke meerwaarde van het middenbestuur. Onder het principe opgavegericht werken wordt het *subsidiariteitsbeginsel* uit de omgevingswet (decentraal, tenzij) door de provincie opgepakt als 'je toont meerwaarde of niet'.
- **Provinciaal belang:** bij elke opgave definieert de provincie de bovenregionale belangen. Deze belangen komen onder andere voort uit onze wettelijke taken - rijkstaken en Europese verplichtingen - en uit onze ambities. In de thematische en gebiedsgerichte onderdelen van de omgevingsvisie worden de specifieke belangen nader uitgewerkt. De belangen zijn de basis voor provinciale meervoudige sturing, die gericht is op het leveren van toegevoegde waarde. De sturing kan variëren van het bieden van ruimte, samenwerken, maken van afspraken tot afdwingen.
- **Netwerksturing:** de provincie pakt opgaven bij voorkeur samen met andere partijen op. Deze netwerkaanpak vraagt om *maatwerk*:
 - o *Gebiedsgericht:* de provincie komt met elk gebied tot een aanpak op maat. Zuid-Holland bestaat uit verschillende gebieden met elk hun eigen opgaven. Specifieke opgaven ontstaan in interactie met de omgeving. Die specifieke opgaven behoeven elk hun eigen vorm van sturing.
 - o *Uitgaan van passend schaalniveau:* de provincie vormt allianties op het schaalniveau van de specifieke opgave. Allianties op verschillende niveaus zijn nodig. We werken met partners op lokaal, regionaal, provinciaal en landsdelig niveau en kijken waar nodig ook over landsgrenzen heen.

- *Ruimte voor differentiatie*: waar mogelijk gaan integrale maatwerkoplossingen boven generieke regels. Dat gebeurt alleen als per saldo sprake is van voldoende positieve ontwikkeling.

Deze principes leiden tot vier mogelijke stijlingsstijlen, die afhankelijk van de opgave ingezet kunnen worden:

- zoveel mogelijk overlaten aan initiatieven uit de samenleving (meewerkende overheid);
- waar (meer) regie nodig is, netwerkend werken (samenwerkende overheid);
- waar overheidsinvesteringen onmisbaar zijn, zelf prestaties leveren (realiserende overheid);
- waar normerend optreden noodzakelijk is, wettelijke bevoegdheden inzetten (rechtmatige overheid).

Realiserende overheid Ondernemend, prestatieafspraken, resultaatgericht, risico afwegend, leidend, doelmatig.	Samenwerkende overheid Netwerken, omgevingsbewust, visionair, stimulerend, inspirerend.
Rechtmatige overheid Voorschrijvend, afdwingend, onpartijdig.	Meewerkende overheid Inspelen op en verhouden tot initiatieven uit de samenleving, zorgvuldig, verbindend, relatiegericht.

De maatschappelijke dynamiek vraagt om een alerte en lerende overheid die de energie en het oplossend vermogen uit de samenleving weet in te zetten. Een aanpak met louter standaardoplossingen en vaste procedures werkt niet. Dat betekent ruimte laten voor verschil, experimenteren, maatwerk leveren en leren omgaan met onzekerheid. We beseffen dat het ruimte en vertrouwen geven op gespannen voet kan komen te staan met het vertrouwde beeld van een rechtmatige overheid die volgens eenduidige regels opereert. In dit spanningsveld wil de provincie Zuid-Holland met maximale transparantie bij de keuzes in haar omgevingsbeleid een oplossingsgericht, effectief en betrouwbaar bestuur zijn.

Wij zijn ons bewust dat de nieuwe werkstijl 'ruimte voor ontwikkeling, met waarborg voor kwaliteit' iets vraagt van ons gedrag, zowel bestuurlijk als ambtelijk. We werken actief aan het ontwikkelen van deze nieuwe werkstijl, zowel in dit proces van het omgevingsbeleid als daarbuiten. We zoeken daarin ook samenwerking met partijen die hierin met ons mee willen werken.

In die samenwerking brengen wij de volgende meerwaarde mee:

- We hebben een *verbindende positie*. Als middenbestuur staan we te midden van vele spelers, die wij bij elkaar kunnen brengen. We zijn stevig verbonden met lokale overheden, de rijksoverheid en Europa.
- We hebben *kennis van zaken* om in te brengen en in netwerken een gezaghebbende rol te spelen.
- We hebben *wettelijke bevoegdheden* waarmee we keuzes kunnen maken, om ontwikkelingen mogelijk te maken en ongewenste ontwikkelingen tegen te houden.
- We hebben *financiële middelen* om bij te dragen aan projecten en investeringen.
- We hebben *democratische legitimatie* op regionaal niveau en daarmee het vermogen om gezaghebbend knopen door te hakken.

De veelzijdigheid van deze instrumenten en de gecombineerde inzet maakt van de provincie Zuid-Holland een herkenbare partner bij het aanpakken van de maatschappelijke opgaven.

5. Ambities

We zien zes richtinggevende ambities in de fysieke leefomgeving. Deze ambities staan niet op zichzelf. Ze zijn geworteld in de historie, ligging en economische structuur van Zuid-Holland en gekoppeld aan de strategische uitdagingen waar deze regio voor staat. Door in te zetten op deze ambities dragen we bij aan het sterker maken van Zuid-Holland.

Bij de zes ambities hebben we een aantal opgaven geïdentificeerd. De opgaven zijn vanuit provinciale optiek en op een zeker abstractieniveau geformuleerd. De crux van deze opgaven zal pas goed in beeld komen als we ze confronteren met concrete omstandigheden en de doelen van maatschappelijke partners. In die confrontatie ontdekken we de knelpunten én de kansen om de opgaven verder te brengen. Dit maatwerk is aan de orde in de volgende fases van het omgevingsbeleid, als we de opgaven in concrete onderdelen ('modules') integraal en gebiedsgericht uitwerken.

Naar een klimaatadaptieve Delta

Het vruchtbare en grotendeels onder zeeniveau gelegen deltagebied wordt gekenmerkt door een intensief gebruik van land en water met veel economische belangen, een grote bevolkingsdichtheid en ecologische rijkdom.

Vanwege haar ligging is Zuid-Holland extra kwetsbaar voor gevolgen van de klimaatverandering. Dreiging van overstromingen, hevige neerslag en lange perioden van hitte en droogte zullen regelmaat worden. Dit alles beïnvloedt onze leefomgeving en de kwaliteit van ons water. In sommige gebieden leidt dit tot verzilting en tekorten aan zoetwater en in stedelijke gebieden tot hittestress en wateroverlast. Daarnaast daalt de bodem in ons veenweidegebied.

We willen onze fysieke leefomgeving zo inrichten dat deze klimaatbestendig wordt. We willen dat extreme weersomstandigheden niet leiden tot onnodige schade aan gebouwen, infrastructuur, landbouw en economie. We willen blijven beschikken over voldoende zoetwater. We werken daarvoor met verschillende overheden en andere organisaties samen aan regionale adaptatiestrategieën en het nationale Deltaprogramma. Centraal vertrekpunt daarbij is dat we meer ruimte bieden aan het water. We werken aan de bescherming van mensen en economie tegen overstromingen. We versterken de primaire keringen, waar mogelijk met innovatieve maatregelen. We werken aan innovatieve oplossingen voor waterberging en voorkomen van hittestress in stedelijk gebied. We werken aan het beperken van watertekorten en het optimaal benutten van zoetwater voor de economie en landbouw. In gebieden met sterke bodemdaling werken we aan transitie van de landbouw en het aanleggen van natuur.

Hierbij spelen de volgende opgaven:

- inspelen op gevolgen bodemdaling (transitie landbouw);
- reserveren van ruimte voor water(berging);
- verbetering kwaliteit grond- en oppervlaktewater;
- aanpassen ruimtelijke inrichting op klimaatverandering;
- meer groen in de stad;
- waarborgen van zoetwatervoorziening;
- infrastructuur op klimaatbestendige manier aanleggen;
- vergroten bewustwording klimaatverandering;
- vermarkten en exporteren van innovatieve deltakennis.

Naar een nieuwe economie: the next level

De Zuid-Hollandse economie wordt gekenmerkt door een unieke structuur. Het herbergt het grootste haven-industriële complex van Europa, met een sterk proces- en petrochemisch, logistiek en maritiem

cluster. In de directe nabijheid van dit complex bevindt zich het grootste glastuinbouwcluster van de wereld: een belangrijke speler in de wereldwijde voedingsketen. Verder herbergt onze provincie naast aantrekkelijke landschappen ook dichtbevolkte steden met talrijke kennis- en onderzoeksinstituten, die tot de top in hun vakgebied behoren.

De industriële structuur bevindt zich aan het einde van een ontwikkelcurve. De industriële sectoren worden geconfronteerd met snelle disruptieve technologische ontwikkelingen, zoals robotisering, 3-D printing en digitalisering. Door de digitalisering moeten we ons winkellandschap, onze productieprocessen en ons werk anders inrichten. De Zuid-Hollandse economie bevindt zich in een omvangrijk vernieuwingsproces waarbij het vermogen om snel op de veranderingen in te spelen bepalend is voor de concurrentiekracht. De beschikbaarheid over een goed opgeleide bevolking en voldoende talent is hierbij een cruciale factor. Deze regio heeft alles in huis om deze sprong naar een nieuwe economie te maken. Een economie met vele gezichten, meer dan nu gericht op delen, digitaal en schoon.

Voor Zuid-Holland betekent dat werk aan de winkel. We gaan van een fossiele energievoorziening over naar een duurzame energievoorziening. Een ontwikkeling met grote gevolgen voor onze dragende economische clusters, met name het haven-industrieel complex en de glastuinbouw. We maken de stap naar een circulaire economie waarin hergebruik van grondstoffen een nieuw verdienmodel wordt. We stimuleren innovatie via nauwe samenwerking tussen de diverse economische sectoren, kennis- en onderwijsinstellingen die onze regio herbergt. Via inzet op een aantrekkelijke woon- en werkomgeving trekken we bedrijven, kenniswerkers en andere talenten. De dynamiek op de arbeidsmarkt vraagt om nieuwe arrangementen voor scholing en inzetbaarheid.

Hierbij spelen de volgende opgaven:

- een CO₂-neutrale haven en tuinbouwcluster;
- het bieden van experimenteerterreinen voor innovaties rond voeding, energie en klimaat;
- effectieve invulling van milieugebruiksruimte (o.a. experiment koepelvergunning Havengebied)
- verbetering aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt;
- ruimte voor nieuwe winkelconcepten en productiewijzen;
- stimuleren innovaties in MKB
- kwaliteitsslag bedrijventerreinen;
- verduurzaming landbouw.

Naar levendige meerkernige metropool

De strategisch gelegen delta die Zuid-Holland is, heeft altijd mensen aangetrokken. Al vroeg ontstonden langs de waterwegen nederzettingen die uitgroeiden tot handelssteden. In de loop der tijd is een onderscheidend meerkernig stedelijk netwerk ontstaan waarin elke stad een eigen profiel heeft ontwikkeld.

Onze welvaart en welzijn hangen af van de kwaliteit van dit stedelijk netwerk. Steden zijn ontmoetingsplaatsen, emancipatieladders voor nieuwkomers en broedplaatsen van ideeën en innovatie. De stad is in het huidige tijdperk meer dan ooit een aanjager voor nieuwe oplossingen op terreinen als klimaat, energie en voedsel. Niet voor niets is er een flinke trek naar de stad.

Zuid-Holland staat voor de opgave om in het komende decennium een fors aantal woningen te realiseren en om de woonvoorraad te verduurzamen. Opgaven die in het al dichtbebouwde gebied van Zuid-Holland om ingrijpende keuzes vragen. Daarvoor zijn sturende ruimtelijke concepten nodig. De uitdaging is om metropolitane ontwikkeling op een sociale, gezonde en duurzame manier vorm te geven. Om dat te realiseren is meer nodig dan woningbouw alleen. Het economisch potentieel kan beter benut worden door de steden met hun afzonderlijke kwaliteiten te verbinden tot een metropool. Het leef- en vestigingsklimaat

kan versterkt worden door stad en land goed te verbinden, door ruimte te bieden voor groen en water in de stad, door een evenwichtige woningvoorraad en passende werklocaties. De vitaliteit van de stad is ook gebaat bij cultuur, kenniscentra en aantrekkelijke binnensteden.

Hierbij spelen de volgende opgaven:

- verdichting van stedelijke knooppunten met een combinatie van wonen, werken en voorzieningen;
- voldoen aan groeiende woningbehoefte;
- verbetering luchtkwaliteit
- energietransitie; verduurzaming woningvoorraad (naar gasloze wijken/ woningen);
- ontwikkeling van campuslocaties;
- verkleining van sociaal-economische verschillen, ontwikkeling inclusieve steden;
- leefbaar houden van kleine kernen;
- ontwikkeling digitale infrastructuur;
- snel en schoon transport: first & last mile;
- ontwikkeling groen en water in de stad.

Energievernieuwing

Zuid-Holland is een van de meest energie intensieve regio's van Europa. Dat komt door de unieke industriële en stedelijke structuur, met de haven, petrochemie en logistiek. Dat maakt ons extra afhankelijk van de beschikbaarheid van fossiele brandstoffen. Tegelijkertijd beschikt onze regio over een groot aanbod van restwarmte die gebruikt kan worden in steden en de glastuinbouw.

In december 2015 sloten 195 landen in Parijs een historisch klimaatakkoord. De wereld kwam overeen dat de opwarming van de aarde ruim onder de 2 graden moet komen, in vergelijking met het pre-industriële tijdperk. Afgesproken is de stijging van de uitstoot van broeikasgassen te stoppen. Het klimaatakkoord luidt het einde in van een economie gebaseerd op fossiele brandstoffen. Voor Zuid-Holland met haar energie intensieve economische structuur heeft het akkoord grote gevolgen en is daarmee urgent. Al langer is duidelijk dat het huidige verdienmodel, dat gebaseerd is op fossiele brandstoffen, eindig is. Met de aanwezigheid van energie-intensieve sectoren als de haven en de glastuinbouw en met gerenommeerde kennisinstellingen kan Zuid-Holland profiteren van de energietransitie.

Zuid-Holland gaat haar energie aanpak vernieuwen. Onze focus ligt bij de steden, de industrie en de glastuinbouw. Wij willen een slimme en schone economie zijn waar fossiele bronnen zijn vervangen door hernieuwbare bronnen. Dat brengt nieuwe verdienmodellen, nieuwe exportproducten en nieuwe banen met zich mee. Bovendien worden we minder kwetsbaar voor geopolitieke ontwikkelingen. We nemen maatregelen om energie te besparen en het gebruik van aardgas drastisch te verminderen. Dat doen we bijvoorbeeld met het uitbreiden van warmtenetten. In de toekomst is de Warmteronde de verbinding tussen aanbieders en gebruikers van warmte; prima geschikt om kassen en steden te verwarmen. Om de energietransitie aan te jagen zet de provincie ook stevig in op innovatie. We zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor energiegebruik uit wind, zon, biomassa, getij en aardwarmte. De energietransitie krijgt mede vorm door lokale initiatieven. Wij willen ruimte bieden aan deze ontwikkeling.

Hierbij spelen de volgende opgaven:

- goede ruimtelijke inpassing van windopgave en andere vormen van energievernieuwing;
- benutting restwarmte en aardwarmte (aanleggen van warmte-infrastructuur);
- energieinnovatie stimuleren en financieren;
- CO₂opslag en CO₂-infrastructuur;
- energie- en waterefficiënt bouwen;
- samenleving activeren bij energietransitie.

Moderne mobiliteit

Zuid-Holland is een internationaal transportknooppunt. Goederenstromen vanuit de haven en industrie en producten vanuit de land- en tuinbouw gaan de provincie in en uit. We zien ook veel dagelijks verplaatsingen tussen woon- werklocaties. Zuid-Holland is de meest verstedelijkte provincie, waarin twee van Nederlands grootste steden liggen, een reeks oud-Hollandse steden en talrijke kleinere gemeenten.

Economische groei zorgt voor toenemende drukte op de infrastructuur, zowel wat betreft goederenverkeer als woon-werk verplaatsingen. Zuid-Holland ontleent zijn kracht aan het meerkernige stedelijk netwerk waarin elke stad een economisch profiel heeft. Uit internationale onderzoeken blijkt dat het potentieel sterker benut kan worden door de steden en economische clusters met hun afzonderlijke kwaliteiten beter te verbinden. Voor de concurrentiepositie is niet alleen een goede bereikbaarheid via (vaar- en spoor)wegen van belang, maar ook steeds meer via de digitale infrastructuur.

Het is onze ambitie om van Zuid-Holland de best bereikbare provincie van Nederland te maken; optimaal verbonden met regionale, landelijke en internationale centra. Er liggen grote kansen in verbinding van de mobiliteitsopgaven met de verstedelijkingsaanpak, economische transitie en energievernieuwing. Wij willen de gehele mobiliteitssector schoner maken en verduurzamen, om de nationale doelstellingen voor klimaat en luchtkwaliteit te halen. We zetten daarom in op versterking van openbaar vervoer en gebruik van de fiets in de mobiliteitsketens van reizigers. Daarnaast moet vervoer over water een volwaardig alternatief zijn voor vervoer over de weg. Waar vraag naar en aanbod van klassiek openbaar vervoer tekort schieten, zoals in krimpregio's, moeten we zoeken naar oplossingen zodat er flexibel, vraaggericht vervoer beschikbaar komt. We willen innovatie in het openbaar vervoer stimuleren door in de concessieverlening de creativiteit van aanbieders de ruimte te geven. Verder zetten wij in op een state-of-the-art digitale infrastructuur.

Hierbij spelen de volgende opgaven:

- verbetering ontsluiting stedelijke centra en economische clusters;
- betere verbinding daily urban systems Den Haag en Rotterdam (versnelde aanleg viersporigheid);
- doorontwikkeling hoogwaardig openbaar vervoer (R-net);
- vergroten aantal passagiers in OV, meer vervoer over water en meer mensen op de fiets;
- duurzame groei van de luchtvaart
- inzetten op vraaggerichte mobiliteit;
- inpassing autonome vaar- en voertuigen;
- beperking emissies fijnstof;
- kwaliteit bestaande infrastructuur op orde brengen;
- verduurzaming regionaal OV en binnenvaart;
- ontwikkeling digitale infrastructuur.

Aantrekkelijke leefomgeving

De combinatie van het kenmerkende kust-, veenweide- en rivierdeltalandschap, waarin steden en landschap met elkaar verweven zijn, maakt onze provincie veelzijdig en uniek. Een landschap met belangrijke leefgebieden voor plant- en diersoorten. Met prachtige open gebieden en een rijk cultureel erfgoed van aantrekkelijke historische steden, landgoederen en molens.

Ons landschap en de biodiversiteit staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, economische ontwikkeling en de klimaatverandering. Er is behoefte aan meer woningen en ruimte voor bedrijvigheid. De landbouwsector, op veel plaatsen drager van het landschap, heeft te kampen met bodemdaling en druk op schaalvergroting vanuit de wereldmarkt. Tegelijkertijd groeit het besef dat het landschap ook een belangrijke concurrentiefactor is. In metropolitane regio's is een aantrekkelijk landelijk gebied een

belangrijke vestigingsfactor voor mensen en bedrijven en een essentieel onderdeel van de leefomgevingskwaliteit voor inwoners, werknemers, recreanten en toeristen. Een groene leefomgeving draagt bij aan een gezonde leefstijl van de inwoners van Zuid-Holland.

De provincie Zuid-Holland wil de kwaliteit van de leefomgeving versterken door natuur, water, recreatie, landbouw en economie in samenhang te bezien. We beschermen de bijzondere kwaliteiten van ons landschap, ook om de groenbeleving van inwoners, recreanten en toeristen te verbeteren. We benutten natuur, cultureel erfgoed en monumenten om het landschap aantrekkelijk te maken en te houden. Daarbij willen we de biodiversiteit vergroten, natuurinclusieve landbouw geven we de ruimte. Dit draagt bij aan een fijnmazig natuurnatuurnetwerk. Onze inzet richt zich niet enkel op het landelijk gebied. Aantrekkelijke landschappen reiken tot in de stad en het stedelijk gebied reikt tot in de landschappen. We streven naar een zachte overgang van het stedelijk- naar het landelijk gebied, waarbij kwaliteit centraal staat.

Hierbij spelen de volgende opgaven:

- behouden en waar mogelijk versterken van biodiversiteit;
- natuurontwikkeling (realisatie Natuur Netwerk Nederland én vormgeven twee Nationale Parken);
- realisatie van blauw- en groenstructuren die diep in de steden rijken;
- ontwikkeling vitale metropolitane landschappen;
- versterken van de landgoederenzone;
- beleefbaar maken van cultureel erfgoed;
- ontwikkeling natuurinclusieve landbouw;
- verbetering luchtkwaliteit door beperken emissies (o.a. terugdringing stikstofuitstoot).